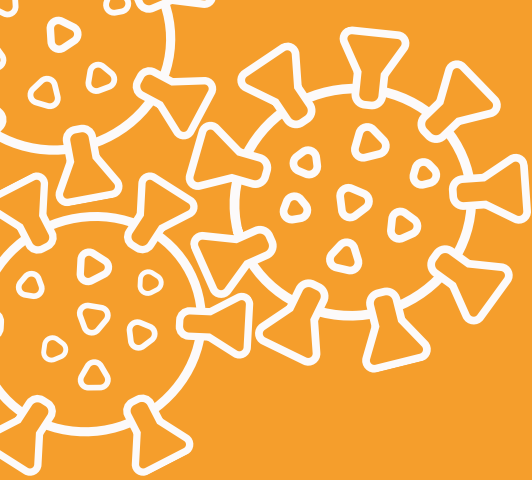

Att arbeta i pandemin

Innehåll

Tack!	1
Inledning	2
Hur gjorde vi?	6
Diagram	8
Ögonblicksbilder från en kris	10
Slutsatser	17
Referenslista	23

Tack!

Vi vill uttrycka stor tacksamhet till alla deltagare som ställt upp i undersökningen och därmed möjliggjort denna rapport. Vi vill dessutom tacka alla de som på andra sätt hjälpt och understött oss i vårt arbete.

Inledning

När Covid-19 först drabbade Sverige under våren 2020 blev det tydligt att pandemin, förutom att vara en hälsokris, skulle ha stor påverkan på ekonomin. Storföretag riskerade konkurs, massarbetslöshet hotade och vid horisonten kunde en ekonomisk kris skönjas. I slutet av mars, innan regeringen annonserat sitt första krispaket, påstod Kerstin Hessius, VD för tredje AP-fonden, att uteblivet stöd till näringslivet skulle leda till att svenska företagare skulle börja ta livet av sig.¹ Medan regeringen vidtagit omfattande ekonomiska åtgärder för att rädda svenska företag har många av dessa företag fortsatt med aktieutdelningar till sina delägare. Detta samtidigt som tusentals arbetare drabbats hårt av krisens ekonomiska konsekvenser. Enligt statistik från Arbetsförmedlingen hade det mellan mars och juni tillkommit mer än 200 000 arbetslösa, och över 82 000 personer hade varslats.² Över 594 000 personer har under någon tidpunkt varit korttidspermitterade mellan mars och november och av de som fortsatte jobba uppmanades så många som kunde att arbeta hemma.³

Vi i Allt åt alla Göteborg betraktade pandemin som en social kris och valde därför i slutet av mars 2020 att starta *Solidaritetsnätverket* som arbetade med att hjälpa människor i självvald karantän. Den sociala krisen kännetecknades emellertid inte bara av isolering och smittspridning. Det var tydligt att pandemin påverkat våra egna och andras arbetsvillkor samt allas möjligheter

1. "Vad får vi för liv om alla de som byggt upp sina företag i 30 år går i konkurs? De förlorar hela sina liv. De kommer ta livet av sig. Det är liv mot liv." Kerstin Hessius i SVT Agenda, 22 mars 2020.

2. Pressmeddelande från arbetsförmedlingen, 15 juni 2020.

3. Tillväxtverkets statistiska verktyg om korttidsarbete. Läst 21-01-20.

människors arbetsvillkor att komma bort. Ingen frågade hur de som skulle desinficera ytor och uppmana folk att hålla avstånd mådde och kände sig. Som politisk organisation med ett klasslöst samhälle som mål bestämde vi oss för att undersöka vad som händer med arbetare. Både vad gäller de hemarbetande och de som var vid pandemins frontlinje samt vilka konsekvenser som krisen fått.

Undersökningen som politisk metod är inget nytt. I efterkrigstidens Italien hade framväxten av militanta arbetskollektiv som agerade utanför de etablerade fackföreningarna och arbetarpartierna skapat ett behov för vänstern att förstå vilka konfliktlinjer som existerar i arbetarklassens konkreta verklighet. Detta i kombination med allt radikalare forskargrupper som omdefinierade den gamla industrisociologin, vars uppgift tidigare setts som att öka effektiviteten och vinsten för företagen, gjorde att undersökningen av arbetslivets verklighet blev en allt viktigare metod för vänstern och militanta arbetare. De militanta undersökningarna utgick delvis från utomstående gruppers vilja att intervensera i arbetarnas konflikter, men främst från arbetares önskan att bättre förstå sin egen arbetssituation och vad som var de gemensamma problemen och konfliktlinjerna med sina arbetskamrater.

En viktig utgångspunkt i en militant undersökning är att man genom att studera människors subjektiva och individuella upplevelser kan synliggöra kollektiva erfarenheter. Genom att gå direkt till berörda arbetare och fånga upp hur samhället och arbetet ter sig från deras perspektiv kan vi dechiffrera de övergripande tendenserna i kapitalismens utveckling. När vi identifierar de effekter en förändring får på arbetares vardag blir det möjligt att förstå vad förändringarna innebär i människors levda verklighet. På så sätt blir det i sin tur möjligt att

rekonstruera allmänna tendenser som något politiskt – en klassantagonism. Att utföra en sådan undersökning mitt i en pågående kris gör det möjligt att fånga upp drastiska omstruktureringar och förändringar medan de händer. Dessvärre är coronakrisen så pass djup och omfattande att vi måste nöja oss med ögonblicksbilder från en större process som i skrivande stund inte är över.

Tyvärr är militanta undersökningar av arbetarklassen i Sverige något ovanligt. En bristande förmåga att samla och förstå människors erfarenheter av omstrukturering och utveckling leder till en daterad förståelse av klassförhållanden. Detta leder i sin tur till misslyckanden och motgångar. För att bara ta några exempel: den som har en bristande förståelse av vilka som arbetar på en viss arbetsplats kommer bara tala till en del av arbetarna, och den som inte förstår vilka arbetsförhållanden som råder har svårt att förstå var motsättningen mellan arbetare och ledning manifesterar sig.

Samtidigt som det finns djupa motsättningar i arbetslivet har det rått relativ stabilitet i konflikterna på arbetsmarknaden. Detta har delvis att göra med den så kallade svenska modellen där arbetsvillkoren regleras genom förhandlingar mellan fack och arbetsgivare. Men avsaknaden av tydliga konflikter leder också till en specifik kulturell stämning i samhället. En stödhypotes bakom föreligganderapportärattsamtiden är genomsyrad av vad Mark Fisher kallar *kapitalistisk realism*.⁴ Den kapitalistiska realismen är den samhälleliga uppfattningen att det inte existerar några alternativ till den rådande ordningen; att alla alternativ, alla former av motstånd mot kapitalismen och dess senaste nyliberala form är uttömda. Detta leder till en "reflexiv impotens" där människor är medvetna om kapitalismens brister, men utgår från att det är i princip omöjligt att själv göra något åt dessa brister.

4. Se Fisher, M. *Kapitalistisk realism*. 2011.

Denna undersökning syftar till att skapa en bättre förståelse för samhällets utveckling under och efter covid-19-pandemin, något vi önskar ska vara till gagn för politiska organisationer och kollektiv på arbetsplatserna. Vår förhoppning är att rapporten ska inspirera och leda till handling.

Hur gjorde vi?

Vi ville ta ett helhetsgrepp och undersöka generella tendenser i hur krisen påverkade arbetsförhållanden. Därför valde vi att utforma en enkätundersökning, med mål att nå så många arbetare som möjligt och med frågor anpassade för olika arbetsförhållanden. Enkätresultatet användes som underlag för intervjuer med enskilda deltagare som deltagit i enkätundersökningen.

Enkäten bestod av frågor uppdelade i tre områden: arbetsbörda, hälsa och smittorisk samt makt över arbetet. Vi utgick från dessa därför att de framstod som områden där konfliktlinjer uppstod på våra egna, såväl som på andras, arbetsplatser redan i krisens inledningsskede.

Enkäten

De som deltog i att fylla i enkäten fick inledningsvis värdera sin egen arbetssituation i förhållande till krisen. Huruvida arbetsbördan ökat, om deltagaren själv fått möjlighet att skydda sig från corona på arbetet, huruvida ledningen vidtagit tillräckliga smittskyddsåtgärder samt hur förändringar påverkat den egna hälsan. För varje område hade vi också frågor med fritextsvar för att fånga upp allmänna reflektioner om området i fråga.

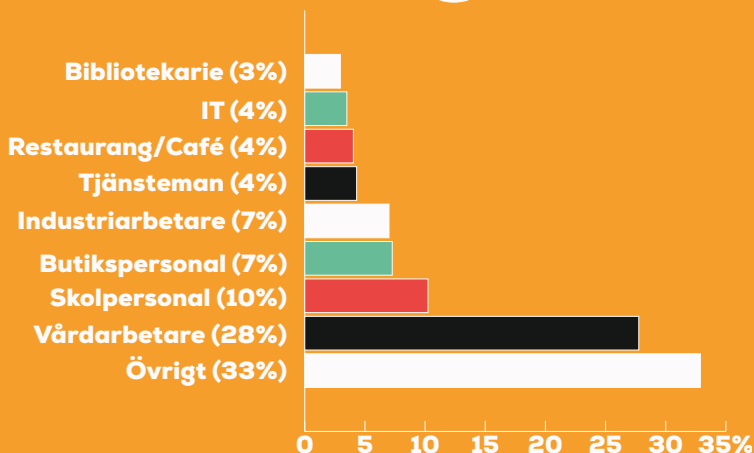
Enkäten spreds via sociala medier och genom uppsökande aktiviteter riktade mot såväl en arbetande allmänhet i Sverige som specifika yrkesgrupper. Under insamlingsperiodens slutskede sattes annonser in, en i tidningen Arbetaren (på webben från 15 september till 30 oktober, i deras pappersmagasin i oktober månad), samt ett sponsrat inlägg på Facebook. Enkäten fanns både i svensk- och engelskspråkig version.

Enkäten låg ute mellan 20 juli och 30 oktober. Svaren är relativt jämt fördelade över insamlingsperioden med högre koncentration kring vissa händelser, såsom lansering, delningar på sociala medier och flygbladsutdelningar. Efter avslutad insamlingsperiod hade vi fått in 371 svar och gjort tre intervjuer.

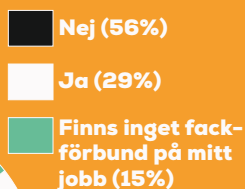
Intervjuerna

Intervjuerna var semistrukturerade med några frågor för vart och ett av våra tre huvudsakliga intresseområden. Inför intervjuerna gick vi igenom deltagarens enkätsvar för att titta på saker vi ville lyfta fram och fokusera på. Urvalet av intervjupersoner avgjordes av yrkesgrupp samt om de uttryckt åsikter i linje med dominerande tendenser i den insamlade datan.

Diagram

Jag tycker mitt fackförbund gjort nog för att skydda mig och andra på mitt jobb

Jag tycker min ARBETSGIVARE gjort nog för att skydda mig och andra på mitt jobb

Håller inte med

Håller med

Ögonblicksbilder från en kris

I följande avsnitt redogör vi för resultatet av vår undersökning. Vi tar avstamp i de berättelser som framkommit i våra intervjuer och enkätsvar för att presentera bilder av hur människors arbetssituation ser ut under pandemin. Dessa bilder kompletteras med hjälp av kvantitativ data från våra enkätsvar. Avsnittet fokuserar på fyra områden: ökad arbetsbelastning, fuskande arbetsgivare, fackets roll och hemarbete.

Vilka är deltagarna?

Den enskilt största gruppen deltagare i enkäten är anställda inom vårdsektorn (27,4 procent), samt skolpersonal (10 procent). Andra större grupper var butikspersonal (7,4 procent), samt industriarbetare (6,9 procent). Se bilaga för mer detaljerad redovisning av yrkesgrupper.

Ökad arbetsbelastning

Kim arbetar som brevbärare i en svensk storstad. På morgonen står hen axel mot axel med sina kollegor och sorterar post, det är trångt mellan sorteringshyllorna – här går det inte att hålla avstånd. Kim tänker att det skulle kunna räcka med en nysning på kontoret för att nästan hela arbetslaget skulle smittas av coronaviruset. I mitten av mars togs en stor burk handsprit in på kontoret, men när den var slut dröjde det några veckor innan det kom en ny. Annars är arbetshandskar det enda skyddet brevbärarna har.

Pandemin har inneburit en dramatisk ökning i arbetsbelastning för Kim och dennes kollegor. "Det är som jul varje dag", säger chefen. När människor inte vågar gå ut och handla beställer de hem saker istället, vilket på Kims arbetsplats innebär att det står en överfull kundvagn med paket nästan varje dag. Dessutom innebär pandemin att det är många som sjukskriver sig. Det är inte ovanligt med dagar då en halverad arbetsstyrka ska dela ut posten.

På posten kan en enda sjukskrivning innebära en dominoeffekt: om en brevbärare är sjuk strular det till det för två andra. Färre arbetare, mer jobb. Kim tror att det i framtiden kommer vara ännu färre brevbärare som gör ännu fler utdelningar. Brevposten minskar, men mängden paket kommer fortsätta öka. Det tror Kim kommer leda till att en brevbärare kommer ta hand om olika distrikt varje dag, istället för att arbeta i samma distrikt hela tiden.

Även om just brevbärarna är en grupp som på ett väldigt konkret sätt fått högre arbetsbelastning på grund av pandemin så delar i grund och botten en väldigt stor del av deltagarna åsikten att de fått högre arbetsbörda sen pandemin började. Över 46 procent av alla svarande uppger att de fått högre arbetsbörda, och de yrkesgrupper där flest uppgett att de fått större arbetsbörda är butiks- och skolpersonal. Vi ser även en koppling mellan ökad arbetsbelastning och sämre mående.

Bland de arbetare som uppger att de har fått fler arbetsuppgifter berättar 67 procent att de mår fysiskt eller psykiskt sämre efter att coronapandemin började. Om vi tittar på alla deltagare oaktat arbetsbelastning så är det istället 52 procent som mår sämre.

Fuskande arbetsgivare

En annan som fått mer att göra på sitt arbete är David. Hen arbetar på en industrianläggning inom livsmedelsbranschen som tillverkar hantverksprodukter. Davids uppfattning är att underbemanning är regel snarare än undantag i hens bransch. De flesta av kollegorna är invandrade till Sverige, och det tror David har att göra med att cheferna uppfattar invandrad personal som lättare att kräva mer av:

[Vår bransch] är byggd på exploaterad arbetskraft, i allra högsta grad. Man måste liksom tycka om sitt arbete så därför måste man jobba extra hårt. Jag tror att det är behjälpligt med invandrade anställda för en växande [verksamhet] eftersom vi kan tänka oss att jobba hårdare än vad som egentligen krävs.

David menar att många av arbetarna på hans arbetsplats mår psykiskt dåligt, både av pandemin och arbetssituationen. Man är ständigt orolig för att bli av med sin anställning och hemskickad och få är medlemmar i facket. Under våren blev många på fabriken deltidspmitterade, andra avskedade, samtidigt som företaget tog del av betydande statligt stöd. Ändå ökade produktionstakten, och de kvarvarande anställda fick arbeta övertid nästan varje dag. Ledningen meddelade att företaget kommer fortsätta öka årsproduktionen, och fortsätta expandera så som det var tänkt innan pandemin började.

Arbetsstyrkan har försökt att påverka ledningen, både när det gäller produktionstakten och uteblivna åtgärder för att skydda arbetare från smittan, men David är uppgiven över möjligheten att uppnå något genom samtal. Diskussionerna som skett har mest varit symboliska menar hen. Cheferna är eniga om att alla ska följa regler och bestämmelser, men det blir

omöjligt när produktionstakten är som den är. Att säkerhetsbestämmelser inte finns eller inte följs i de fall de finns är vanligt på företaget. David hanterar frätande ämnen i arbetet, men har ibland gått i månader med trasig skyddsutrustning när ny utrustning uteblivit. Trots att anställda försökt driva fram regler och skyddsåtgärder mot smittspridning har inga sådana regler tillkommit på arbetsplatsen. Samtidigt har corona använts som en ursäkt för att avskeda personer inom företaget som ifrågasatt ledningen.

David är långt ifrån ensam om att uppleva att arbetsgivare missbrukar permitteringsstöd eller använder pandemin som ursäkt för att avskeda anställda och låta resten arbeta mer intensivt. En annan deltagare uppger att hen är rasande över att:

Min del av företaget permitterat folk, samtidigt som de nu går nästan lika bra som den 'aggressiva budget' som de satte för året. De använder alltså stöd från staten för att nå sitt vinstmål samtidigt som vi arbetstagare riskerar att få noll eller ytterst lite i löneförhöjning.

En lagerarbetare på ett företag inom detaljhandel uppger att de flesta på lagret nu måste arbeta sex dagar i veckan, och är konstant stressade på grund av ökad arbetsbelastning med samma antal anställda. Ett kassabiträde uppger att försäljningen ökat dramatiskt sen innan pandemin i butiken hen arbetar i, samtidigt har man nu ett biträde i butiken när man tidigare hade tre. Detta har lett till att butiksbiträdet sjukskrivit sig.

Inte heller är David och Kim unika i sitt missnöje med arbetsgivarens åtgärder mot smittspridning. Hela 61,1 procent av deltagarna anser att arbetsgivare gjort för lite för att skydda anställda på arbetsplatsen mot smittspridning. Flera deltagare uppger att det dröjde månader innan skyddsutrustning fanns på plats på

arbetsplatsen. Många pekar på att arbetsgivare agerat godtyckligt, exempelvis påtalar flera kontorsarbetare att arbetsgivare dröjde med att införa distansarbete utan att det fanns någon egentlig anledning till att inte införa hemarbete direkt.

Var är facket?

Yasmine arbetar som sjuksköterska på ett sjukhus i en storstadsregion. Hens arbetssituation skiljer sig från Davids och Kims på flera punkter. På Yasmynes avdelning är det ett öppet klimat, alla kan komma med förslag på hur arbetet ska utföras. De som leder arbetet på avdelningen är också öppna för feedback. Här skiljer sig Yasmynes svar från majoriteten då det av 96 svarande vårdarbetare är 67 som anser att arbetsgivaren ej gjort tillräckligt. Visst har pandemin inneburit problem även på Yasmynes avdelning, hen tar själv upp bristen på fasta rutiner under våren, att arbetsuppgifterna ökat och svårigheter i att göra scheman för semestern. Just semestern återkommer Yasmine till, här kände avdelningen att Vårdförbundet var frånvarande. Yasmine spekulerar kring att Vårdförbundet är en stor organisation och att enskilda grupper lätt kan glömmas bort. Ett frånvarande fackförbund är något som förenar Yasmynes med Davids och Kims berättelser om deras arbetsliv under pandemin. Det är också något som förenar dem med en stor del av deltagarna. Runt 57 procent av deltagarna uppger att fackförbundet inte gjort tillräckligt under pandemin, och ytterligare 14,3 procent vet ej om det finns något fackförbund på deras arbetsplats.

Hemarbete

Många yrkesgrupper har under pandemin gått från arbetsplatsbaserat jobb till distansarbete från hemmet,

vilket har skapat eller fördjupat problem i människors arbetsvillkor. En återkommande berättelse från deltagarna är arbetsgivares ovilja att ta ansvar för övergången till hemarbete. Detta gäller delvis den fysiska arbetsmiljön såväl som en avsaknad av stöd och rutiner kring hur arbetet ska genomföras hemifrån. Många deltagare beskriver hur bristen på en välfungerande arbetsmiljö i hemmet leder till långsiktiga fysiska smärtor och men. En lärare beskriver sin arbetssituation på följande sätt:

I våras innebar omstruktureringen pga covid-19 mycket stress för oss och eleverna, personal grät dagligen pga stress med distansundervisning som vi inte fått förutsättningar för. Många elever i behov av mycket stöd misslyckades. Nu ska vi köra igång verksamheten igen utan några större anpassningar vilket skapar mycket oro, är som att ledningen/politiker låtsas som inget plötsligt.

Flera uppger att distansarbete är psykiskt tärande, andra att arbetsintensiteten i sig gör dem fysiskt eller psykiskt sjuka. I flera fall uppger deltagarna att de inte fått något stöd från chefer när de sagt att deras arbetssituation är ohållbar.*

Sammanfattning

Coronapandemin har förvärrat de problem som redan finns på arbetsplatser och dessutom inneburit helt nya problem. I flera olika sektorer ökar arbetsbelastningen och intensiteten, undersökningen visar att ökningen är som tydligast bland butiks- och skolpersonal. Dessutom har vi funnit att ökade arbetsuppgifter tenderar sammanfalla med försämrad fysisk och psykisk hälsa.

*Eftersom undersökningen var utformad för att ge ett skärnsnitt av arbetssituationen under den svenska coronapandemin hade vi ingen möjlighet att ställa riktade frågor om hemarbete i enkäten. Därför har vi vid denna del fått förlita oss på fritextsvar som, även om de talar sitt tydliga språk, blir svåra att kvantifiera.

Flera vittnar om att anställda korttidspermitteras samtidigt som omsättningen och produktionstakten är desamma och i vissa fall till och med ökar. Vidare upplever människor att arbetsgivare har tagit för lite ansvar under pandemin. Flera berättar om att de själva har fått ta ansvar för sin egen arbetsmiljö under övergång till hemarbete och en klar majoritet anser att såväl arbetsgivare och fack har gjort för lite för att minska smittspridningen.

Utgångspunkten i vår rapport är arbetares egna svar och reflektioner över sin arbetssituation. Som individer är människor i högsta grad kapabla att identifiera problemen samt de strukturella orsakerna till dessa på sin arbetsplats. Många av de problem som uppkommer i de individuella svaren visar sig vara gemensamma problem och situationer. Dessa gemensamma problem kan förstås som en homogenisering av människors arbetssituation och erfarenheter som en följd av pandemins sociala kris. Frågan är vidare vad dessa gemensamma erfarenheter kan leda till för konsekvenser.

Slutsatser

Under coronakrisen har vissa yrkesgrupper tilldelats en position "i frontlinjen": de måste utsätta sig för risker för att samhället ska fungera. Bland dessa yrkesgrupper återfinns vårdpersonal och lärare, men även butiks- och logistikpersonal. Andra yrkesgrupper är istället "civila": för arbetare inom dessa yrken är att undvika smitta en överordnad plikt. Ibland har denna rollfördelning kunnat användas av arbetare för att utöva påtryckning för smittskydd, ibland har den kunnat användas av ledningen på företag och i offentlig sektor för att driva igenom långtgående omstruktureringar.

Det är i hög grad staten som angett riktlinjerna för hur ekonomiska organiseras under pandemin. Dessa riktlinjer har utformats via restriktioner, rekommendationer och dialog med näringslivet om hur dessa ska tolkas. Virusutbrottet tvingade fram förändringar i samhället och arbetslivet som presenterades som nödvändiga snarare än som politiska åtgärder.

Samtidigt som de stridsfrågor som är typiska för vissa yrkesgrupper och branscher blev mer påtagliga på grund av krisen, så dök det också upp en rad nya stridsfrågor relaterade till smittskydd, och den övergripande frågan om vem som ska drabbas av krisens konsekvenser. Även om resultaten rymmer en mängd erfarenheter som kan tyckas vitt skilda från varandra så finns det också några allmänna trender som är gemensamma för en väldigt stor del av deltagarna.

Kampen om arbetsdagen

Krisen har lett till en dramatisk ökning av arbetsbelastningen bland arbetare i många branscher och sektorer. Kompensation för ökad arbetsbelastning tycks i hög

grad ha uteblivit. I flera fall har avskedande av arbetare antingen lett till högre arbetsintensitet, eller till att man tagit in fler osäkert anställda. Detta sker samtidigt som flera deltagare vittnar om att statligt stöd missbrukats för att öka vinsterna för företag. I vissa fall har arbetsgivare mer eller mindre öppet ägnat sig åt fuskande med permittering.

De arbetskategorier där flest vittnar om högre arbetsintensitet är skolpersonal och butiksarbetare – yrkesgrupper som tillhör pandemins frontlinje. Marcus Larsson och Åsa Plesner från Tankesmedjan Balans menar att arbetsbördan för välfärdsarbetare har ökat under en lång tid. De förklarar denna ökning med kommunala besparingar som sker i kombination med oförändrade eller ökade krav på välfärdens verksamheter.⁵¹ En liknande tendens ser vi även i butiksarbeters beskrivningar av sina arbeten. Personalstyrkan har minskat men inte vad som behöver göras i jobbet.

Den ökade arbetsbelastningen är en del av förklaringen till att arbetare mådde sämre under den undersökta perioden. En annan del av förklaringen är uteblivna insatser för smittskydd. Åtgärderna för att skydda arbetare kom ofta sent, och i vissa fall uteblev de helt. I praktiken leder undermåligt smittskyddsarbete till att arbetare blir tvungna att välja mellan hälsa och lön. Det finns exempel på att arbetare avlidit på grund av att de varit utsatta för smitta på arbetet, och det finns även en tydlig koppling mellan klasstillhörighet och hur hårt man drabbas av corona. Smittorisken är inte heller något som bara berör vissa arbetare. Hur man ska skydda sig mot corona har blivit en fråga som är gemensam för hela arbetarklassen.

5. Se Larsson & Plesner. *De effektiva*. 2019.

Den ökade arbetsbelastningen är en del av förklaringen till att arbetare mådde sämre under den undersökta perioden. En annan del av förklaringen är uteblivna insatser för smittskydd. Åtgärderna för att skydda arbetare kom ofta sent, och i vissa fall uteblev de helt. I praktiken leder undermåligt smittskyddsarbete till att arbetare blir tvungna att välja mellan hälsa och lön. Det finns exempel på att arbetare avlidit på grund av att de varit utsatta för smitta på arbetet, och det finns även en tydlig koppling mellan klasstillhörighet och hur hårt man drabbas av corona. Smittorisken är inte heller något som bara berör vissa arbetare. Hur man ska skydda sig mot corona har blivit en fråga som är gemensam för hela arbetarklassen.

På vissa arbetsplatser gick övergången till hemarbete mycket fort. På andra arbetsplatser var det arbetarna som efterfrågade möjlighet att arbeta på distans, men möttes av visst motstånd från ledning. Det mönster som framträder bland våra deltagare är att företag som i hög grad är beroende av arbetsplatsens utformning för att kontrollera arbetarna (exempelvis callcenters), är minst benägna att gå med på övergång till hemarbete. Många arbetare har uppgett att det i längden är psykosocialt slitsamt att arbeta hemifrån. Hemarbete kan i många fall innebära stora besparingar för arbetsgivare, därför finns det skäl att anta att många kommer fortsätta arbeta hemifrån efter pandemin.

Att arbetsgivare utökat den andel arbete som utförs av osäkert anställda är i linje med en tendens som pågått länge. Johan Alfnsson använder sig av begreppet *flexibel kapitalism* för att beskriva en utveckling i samhället där arbetsgivare rör sig mot att göra arbetet mer flexibelt.⁶ I första hand rör det sig om anställningar där en allt

6. Se Alfnsson, J. *Alienation och Arbete: unga behovsanställdas villkor i den flexibla kapitalismen*. 2020.

där en allt större del av arbetsstyrkan består av människor med varierande arbetstid, såsom timvikarier och gigarbetare.* Under coronakrisen har vi på grund av sjukdomens karaktär sett att den utvecklingen accelererat, vilket gjort att dess avigsidor blivit tydliga, bland annat inom vårdsektorn där beroendet av timanställda inom äldreomsorgen på många håll fått digra följder.

Coronapandemin och den åtföljande krisen har inneburit att kapitalismens utveckling och omstrukturering accelererat i en mängd riktningar. De teknologiska och sociala förutsättningarna för att utöka den andel arbete som utförs som hemarbete fanns innan krisen. Att säkra anställningar omvandlas till osäkra är en process som pågått långt innan pandemin. Det finns alltid en strävan hos arbetsgivare mot att maximera lönsamhet och minimera utgifter, men coronakrisen har inneburit att utrymmet för att genomföra omfattande omstruktureringar har utvidgats. Detta innebär en generell offensiv från kapitalets sida i kampen om arbetsdagens utformning och innehåll.

Bristande tro på institutioner

Undersökningen visade på en generellt sett låg tilltro till fackföreningars och arbetsgivares insatser för att parera de negativa effekterna av coronapandemin. Även bland de som inte var missnöjda med sitt fackförbund fanns kommentarer som pekade på låga förväntningar som gått i uppfyllelse och en pessimistisk inställning till fackens möjligheter att påverka på arbetsplatsen. Det är också relativt vanligt att man inte är säker på ifall det finns en facklig representant på den egna arbetsplatsen.

När vi under intervjuerna tog upp frågan om hur man kan bemöta försämringar och besparingar från

* Begreppet innefattar dock inte bara flexibla anställningsformer utan syftar till att benämna en generell tendens i arbetslivet.

arbetsgivarsidan så uppgav intervjupersonerna dels att deras kollegor saknade förutsättningarna för att ta strid mot ledningen, dels att byråkratin på arbetsplatsen gör det svårt att göra sin röst hörd. Detta är i linje med den v som Fisher föreslår är ett bidragande skäl till föreställning om att vi saknar makt att förändra. Människor tenderar att ha en djup förståelse för hur deras arbetsplatser fungerar, men just att de fungerar så väl för motparten gör att motstånd ter sig dömt att misslyckas.

Magnus Granberg visar i en artikel från 2020 att arbetare inom välfärd och logistik i allt högre grad har hamnat i klasskampens epicenter under de senaste åren. Exempelvis vårdarbetare har drabbats av avprofessionalisering samtidigt som hela vårdsektorn omvandlats till att i allt högre utsträckning ta efter rutiner och förhållningssätt från den privata sektorn. Vård- och logistikarbetare har uppvisat en stor förmåga att mobilisera maktresurser genom nya kampmetoder, exempelvis kollektiva uppsägningar och logistikstrejker.⁷ Välfärdssektorn och logistikbranschen sticker ut i vår undersökning som de två områden där arbetsbelastningen ökat mest. I vår undersökning ser vi att arbetare inom dessa sektorer tenderar att uppleva en distans till sina fackföreningar.

Med en fackföreningsrörelse på defensiven samtidigt som klasskampen skärps av arbetsgivarnas agerande lär kommande konflikter följa ett liknande mönster. Hotet om vild strejk på Pågatågen i årsskiftet 2020–2021 kan komma att följas av en mängd liknande utomfackliga aktioner. Även på Pågatågen fanns en dimension av konflikten som handlade om effektiviseringar i form av försämrade villkor för arbetarna (så kallad hyvling).

7. Se Granberg, M. "Kampens nya former: Klasskamp och klasstruktur sedan de vilda strejkerna." *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, 12.

Krisen har skapat gemensamma erfarenheter av utsatthet och fara i arbetet för det majoriteten av arbetare. Detta innebär en politisk möjlighet. De upplevelser av liknande problem och risker som större delen av arbetarklassen delar skulle kunna användas för att formera inkluderande rörelser med en gemensam konfliktlinje och gemensamma krav. Samtidigt finns en risk att staten och näringslivet kommer erbjuda olika lösningar på de problem krisen inneburit för olika delar av arbetarklassen. Resursstarka grupper kan komma att erbjudas långtgående kompensation och stödåtgärder för att hantera följderna av krisen, medan grupper som har en svagare position i arbetslivet kan komma att lämnas utanför. Detta kan leda till en mer stratifierad och uppdelad arbetarklass. Det är med andra ord en öppen fråga huruvida klasskampen kommer formera stora rörelser kring en gemensam konfliktlinje. I hög grad beror utfallet av den pågående krisen på vänsterns och arbetarrörelsens agerande idag.

Den här rapporten är ett bidrag i en diskussion som måste fortsätta föras. Vi förde denna diskussion med deltagare och intervjupersoner i ett specifikt skede av pandemin. Vår rapport ger en ögonblicksbild från detta skede. Situationen har varit fortsatt illa sen perioden vi undersökte, dödssiffrorna är fortsatt höga och många arbetsvillkor fortsatt ohållbara. Omstruktureringen leder med nödvändighet till att arbetsdagens utformning hamnar högt upp på människors dagordning. Även om den offentliga debatten är begränsad så är frågan trängande för en stor del av arbetarklassen. Den svåra situationen kräver att vi tillämpar viljans optimism. Nu förhandlas framtidens arbetsvillkor fram. I krisens inledningsskede hade motparten initiativet, vilket ledde till fusk och missbruk. Om det istället är vi som tar tillfället i akt har vi möjligheten att skapa en annan framtid än den som politiker och arbetsgivare erbjuder.

Referenslista

Alfonson, Johan. *Alienation och Arbete: unga behovsanställdas villkor i den flexibla kapitalismen*. Lund: Arkiv Förlag. 2020.

Fisher, Mark. *Kapitalistisk realism*
Hägersten: Tankekraft Förlag. 2011.

Granberg, Magnus. "Kampens nya former: Klasskamp och klasstruktur sedan de vilda strejkerna." I *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 12, s. 107–139.

Larsson, Marcus och Plesner, Åsa. *De effektiva*. Skarpnäck: Tankesmedjan Balans. 2019.

Pressmeddelande från arbetsförmedlingen, 15 juni 2020. Hämtad från: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=55067A0B6060DD48>

Kontakt

Email: goteborg@alltatalla.se

Facebook: [@alltatallagbg](https://www.facebook.com/alltatallagbg)

Instagram: [@alltatallagbg](https://www.instagram.com/alltatallagbg)

Twitter: [@alltatallagbg](https://twitter.com/alltatallagbg)

